

Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940/1944)/ (22)

door Roger JANSOONE

22. HET DAGELIJKS LEVEN “ DRÜBEN “ : *leven en werken “aan de andere kant”*

“Haar taak *in het huwelijk* is kameraad, helpster en vrouwelijk complement van de man te zijn, dat is het *recht* van de vrouw in het *nieuwe* Duitsland ! “

Gertrud Scholtz-Klink, *Führerin* van de “NS-Frauenschaft” (1933)

“In the first four years of the war, when in Great Britain *two and a quarter million* women had been placed in war production, *only 182.000* women were similarly employed in Germany.”

William Shirer in “The rise and fall of the Third Reich” (1960) (1)

Hoe was het “drüben” ?

Een blijkbaar bijzonder geïnteresseerde lezer vraagt mij “Maar hoe zat het daar *aan die andere kant*? Hoe leefde en werkte men daar intussen *in Duitsland zelf*? Was het daar zoveel *anders* dan hier?”. Een pertinente vraag, interessant en boeiend, zelfs al zullen ongetwijfeld andere lezers dadelijk hierop reageren met “En wat heeft dat nog *met Oostende* te maken? *Is dat nog relevant?*”. Het lijkt erop dat *beide* kanten in zekere zin gelijk hebben. *Ogenschijnlijk* houdt dit geen verband met het thema van deze serie, doch anderzijds is het zo, dat door het trekken van een *parallel*, men een *vergelijking* kan maken én gelijkenissen en verschillen kan opsporen (die ook invloed hadden op gedragingen en houding van de Duitsers *hier bij ons*). Tenslotte waren zij in de “Heimat” geen “Marsbewoners” maar gewoon mensen van vlees en bloed, mannen, vrouwen en kinderen die zich eveneens moesten slaan doorheen al die ellende, onaangenaamheden en verschrikkingen van de “verdampte Krieg”, die zij veelal niet gewenst hadden, ook al waren zij vrijwel allen in zekere mate, rechtstreeks of onrechtstreeks, hiervoor zin medeverantwoordelijk. En tussen of nabij die Duitsers leefden er daar *tevens veel landgenoten* (ook Oostendenaars, en ik heb er nog een paar gekend) : vrijwillige arbeidskrachten, verplicht tewerkgestelden (via de “Werbestelle”), krijgsgevangenen (al dan niet tewerkgesteld) en politieke gevangenen. Laten wij ook niet vergeten dat er na de oorlog al vlug contacten waren tussen de Duitse bevolking en Belgische bezettingstroepen (*tevens onvermijdelijk relaties met de Fräulein!*), een wisselwerking die uiteraard niet los stond van wat hieraan was voorafgegaan (en in dit hoofdstuk wordt dit ook nader onderzocht).

Dat die Duitsers geen buitenaardse wezens waren maar weinig verschilden van alle anderen, bleek *reeds in de jaren dertig* uit het intens *samengaan* van nazi-Duitsland met de rest van de wereld. Spijts al dat streven naar autarkie deden industriëlen en bankiers met hen schitterende zaken. Jawel, communisten en socialisten werden opgepakt en weggestopt in een KZ, maar dat was toch geen erg? Vervelend was wel die Jodenvervolging, te meer daar geen enkel land bereid was om joodse vluchtelingen op te nemen, en men dan ook hoopte dat al die Joden in Duitsland zouden kunnen of willen blijven! In een interview met de *Manchester Guardian* van 23 mei 1936 vatte Chaïm Weizmann dit samen als volgt : “De wereld lijkt verdeeld in twee delen: de landen waar de joden *niet meer* kunnen leven, en die *waar ze niet naar binnen mogen*” (thans weerom herkenbaar en actueel wat betreft de hedendaagse bootvluchtelingen!). Overigens waren er overal, tot in de USA, extreemrechtse politieke partijen, waarvan sommigen uitgesproken fascistisch ... en vervolgens bijzonder ook actief in de collaboratie.

Wel is dit een thema dat vooreerst *de Duitsers zelf* aanbelangt, en *door Duitse* navorsers zou moeten onderzocht worden. Doch zowel historici als sociologen houden zich stilzwijgend op de vlakte. Het blijkt dat hier een onderwerp wordt aangeraakt dat aldaar nog steeds “niet goed in de markt” ligt (een boek daarover ware zeker geen bestseller!) omdat dit “confronterend” is en een gevoel van *onbehagen* schept, vooral bij de *mannelijke* bevolking. Want die oorlog had voor Duitsland en het Duitse volk zo’n diepgaande gevolgen (*ook maatschappelijk*), dat men er nog steeds liever omheen draait als een kat rond de hete brij. Ja, dit was blijkbaar een “Umwertung aller Werte”, ...maar dan wel op een manier zoals Hitler en zijn aanhangers zich dat *nooit* hadden kunnen voorstellen! Dit stond zelfs *haaks op* het in 1933 met zoveel uiterlijk vertoon en machtsontplooiing ingevoerd programma van de ambitieuze “Neue Ordnung”! Wat was er dan gebeurd? (...en niet gebeurd)? En wat was hiervoor de verklaring ??

Een vrouwenmaatschappij in wording

Zeer opvallend (én ingrijpend) was alleszins het feit dat Duitsland al vlug na het uitbreken van de oorlog overwegend een *vrouwenmaatschappij* geworden was, en dat dan nog in een zeer traditionele en oerconservatieve mannenmaatschappij! De mannen waren eenvoudig uit het straatbeeld verdwenen! Althans toch de “weerbare” mannen, maar zelfs in die categorie werd de “houdbaarheidsdatum” van “weerbaarheid” steeds verder opgeschoven, zowel *naar boven* (uitlopend in 1944/45 in een zielige “Volkssturm”, een bloedernstig bedoelde Duitse versie van de dolkomische Britse TV-serie “Dad’s Army”) ...als *naar onder* (uitlopend in het wanhopig inschakelen van “kindsoldaten”, HJ-jongens en uiteindelijk zelfs “Weerwolven”!).

Dit was zeker nooit de bedoeling van Hitler! Voor hem ging het om *de moeder aan de haard*. Er moesten *veel kinderen* geboren worden, straks krijgers en dienaars van “das Reich”. Alles stond in het teken van de “voortplanting” (vandaar de haat tegen homoseksuelen), met het uitreiken van “eretekens” aan “verdienstelijke” moeders. Uiteraard viel dit niet in goede aarde bij geëmancipeerde vrouwen, vooral in de steden. In de Weimarrepubliek hadden de vrouwen reeds stemrecht verkregen, lang *vooraleer* dit ook in andere landen (zoals in België) het geval zou worden. Paradoxaal is het precies *mede door* dit vrouwenstemrecht dat Hitler zo’n snelle opgang heeft gekend (een recht dat was ingevoerd om de dreigende opkomst van socialisten en communisten tegen te gaan!). Zeer veel vrouwen leefden toen nog in erg behoudsgezinde dorpsgemeenschappen en provinciesteden. Zij hadden geen probleem met al die oubollige ideeën van hun geliefde Führer. Want Hitler, die zich nochtans zeer graag voordeed als een “revolutionair”, wist eigenlijk haarfijn hoe hij moest inspelen op *reeds lang bestaande* en diep ingewortelde gevoelens en overtuigingen in het Duitse volk. En veel van zijn aanvankelijk succes had hij zeker hieraan te danken. Inderdaad, “there was a system in his madness” !

In “The rise and fall of the Third Reich” (1960) merkt W. Shirer op : “In the first four years of the war, when in the UK two and a quarter million women had been placed in war production, *only* 182.000 women were similarly employed in Germany” (1). Maar dit mag ons niet op een dwaalspoor brengen. Want - in tegenstelling tot de Britse tegenhanger - waren er, naast al dan niet verplicht tewerkgestelde *Fremdarbeiter*, in nazi-Duitsland ook talloze dwangarbeiders (*Ostarbeiter*, KZ-Häftlinge en krijgsgevangenen). Aldus is 182.000 *relatief hoog*, niet alleen omdat er in de UK geen dwangarbeid was, maar ook omdat de Duitse vrouw traditioneel nog steeds “de vrouw aan de haard” bleef, wat bij Britse vrouwen al lang niet meer het geval was! In 1960 had men echter nog geen inzicht in de *reële* aard en omvang van die dwangarbeid, erg handig “gecamoufleerd” door *Rüstungsminister* Speer! En die Duitse vrouwen werden flink afgepeigerd! In een naoorlogse Duitse film over een jonge soldaat die eventjes in verlof naar

huis mag gaan, bekent de afgetobde alleenstaande moeder na een karig avondmaal "Ach ja, mein Junge, manchmal bin ich abends so müde ...". En het ergste moest nog komen !

Een nieuwe man/vrouw-verhouding

De mannen waren dus in Duitsland zelf veelal van het toneel verdwenen, zeker vanaf 1943 (Stalingrad!). Zij hadden dit, goedschiks of kwaadschiks, ingeruild voor het "krijgstoneel" op allerlei verre fronten. Velen kwamen niet meer terug: gesneuveld, vermist, of krijgsgevangen. Zij die nog terugkwamen, waren oorlogsverminkten, zwaargewonden, invaliden, chronisch zieken, psychisch gestoorden en slachtoffers van *seelische Belastung* (thans vergelijkbaar met zij die terugkeren van Irak of Afghanistan). En uiteraard waren er zo al sociaal onaangepasten en lichamelijk gehandicapten (geestelijk gehandicapten waren al lang "opgeruimd" via het berucht euthanasieprogramma). Kortom, niet het kruim van het mannenbastion van weleer ! Een vrouw die nog droomde van "een boom van een vent" of een stoere bink mocht het ver gaan zoeken! Verwarrend en destabiliserend was voor die mannen dat zij bij hun terugkeer terechtkwamen in een veranderende samenleving waarin vrouwen noodgedwongen (en niet zonder succes) het heft *feitelijk* hadden overgenomen. Wel onder leiding en toezicht van partijbonzen ("Goldfasanen" wegens hun goudbruin partijuniform), ...doch de eertijds almachtige en slaafs gevolgde partij moest allengs steunen op de *vrees* die werd ingeboezemd door de Gestapo, samen met verklikkers (vooral de *Hitlerjugend* !) en "vertrouwenspersonen" (o.a. de "Blockältesten"). Naast die "goudfazanten" en veiligheidsagenten in al hun veilige baantjes op het "thuisfront", waren er in de kazernes nog de klassieke "etappehengsten", de onvervangbare dikbuikige bureaucraten en magazijniers, en de opgeblazen instructeurs die steeds maar nieuwe "jaarklassen" drilden en klaarstoomden voor het naderend Oostfront.

Voor vrouwen die, naast kommer en kwel, ook nog "iets" wilden hebben aan hun dagelijks leven, was er niet veel keus meer, *tenzij bij niet-Duitsers* : in de industriesteden de talrijke "Fremdarbeiter" (vrijwillige of gedwongen arbeidskrachten), en (vooral op het platteland) de tewerkgestelde krijgsgevangenen (de film "La vache et le prisonnier", met Fernandel, blijft een treffende illustratie). Die vrouwen moesten dan wel erg opletten, want "arische" vrouwen mochten geen "gemeenschap" hebben met niet-arische mannen (dat ging in de richting van "bloedschande", bijna even erg als een relatie met een Jood). Duitse vrouwen zijn hierdoor in KZ Ravensbrück terechtgekomen. Voor het overige werd er niet zo nauwlettend toegekeken, omdat "eventjes van de bil gaan" niet slecht was voor het moreel in oorlogstijd, en uiteraard ook omdat de Führer nog altijd wilde dat er veel kindjes geboren werden (om de intussen sterk uitgedunde gelederen op termijn weer aan te vullen). Doch met dat geboortecijfer ging het niet meer zo best. De Duitse vrouw had nog weinig zin in zwangerschap. Het leven was zo al moeilijk genoeg ...en het was ook niet aantrekkelijk om bij ieder luchtalarm hoogzwanger naar een schuilkelder te moeten rennen ! En de eertijds zo geliefde Führer liet zich nergens nog zien of horen (zelfs niet via de radio). "Der Führer büsste sein Zeugungskraft ein" (2). Aan Propagandaminister Goebbels werd de ondankbare taak overgelaten om zowat overal nog een beetje een aanwezigheidspolitiek te gaan voeren (doorgaans in puinhopen en ruïnes) ten einde het tanend imago van de partij en van het regime nog wat staande te houden.

Heeft die ommekeer in het bestaande man/vrouw-patroon *blijvende* gevolgen gehad? Na de oorlog leefden teruggekeerde mannen blijkbaar in onvrede met zichzelf en met hun omgeving. Veel huwelijken zijn toen stuk gesprongen. De vrouwen hadden zich onttrokken aan de traditionele individuele en collectieve overheersing van de man, niet uit eigen wil doch door oorlogsomstandigheden. Nogal wat mannen moesten zich overigens gedeisd houden, want velen - met een "oorlogsverleden" - hadden "boter op het hoofd", en de vrouwen wisten dat

maar al te goed, terwijl de kinderen allerlei "lastige" vragen begonnen te stellen. De mannen hadden (voor zover niet werkloos) nog hun baantje, daarbij hun "Stammtisch", mannenkoor, voetbalclub, veteranenverenigingen en hun jaarlijkse wijn- of bierfeesten. Maar de tijd toen - zoals in de lachfilm "Der Hauptmann von Köpenick" - de Duitse man fraai uitgedost trots kon paraderen als een opgedirkte pauw, dat was onherroepelijk voorbij. Want nu was "die Stunde der Frauen" aangebroken! Duitsland had niet alleen een oorlog verloren maar er was, in een ontredderd land, ook een maatschappijvorm verloren gegaan. In het beste geval kon - zoals in de film "De derde man" - al wie daarvoor gewiekt was, nog vlot dubieus geld verdienen op de zwarte markt en in de woeker. Het is dan ook begrijpelijk dat hierover nog maar weinig historisch en/of sociologisch onderzoek is ondernomen. Zeker niet door mannen, en ook niet door vrouwelijke navorsers. Het naoorlogs "Wirtschaftswunder" was vooral een gevolg van het Marshallplan en de Koude Oorlog, dus dankzij Amerikaanse hulp en bijstand. Weliswaar is er in de daaropvolgende generaties een mannelijke "inhaalbeweging" geweest, maar dat was wel nodig om een ernstig verstoord maatschappelijk evenwicht te herstellen. Journaliste en auteur Christiane Hoffmann heeft dat samengevat als volgt : "In den letzten Jahrzehnten hat sich Grundlegendes verändert. Frauen und Männer definieren sich heute völlig anders. Das neue Geschlechterverhältnis ist allgegenwärtig und hochpolitisch" (3).

Historici hebben weinig aandacht besteed aan een nauwelijks bekend fenomeen : ruim een *half miljoen* jonge Duitse vrouwen hebben dienst genomen in "het Oosten" (Polen, Oekraïne, Rusland), in ondergeschikte en ogenschijnlijk onschuldige baantjes, maar soms ook direct medeplichtig aan de gruwelen die zich daar afspeelden. Deden zij dat om - in het voetspoor van de Duitse legers - aldaar de "echte" Duitse man van hun dromen te vinden? Nee, het ging om *ontsnapping* uit het knellend keurslijf van een conservatieve mannenmaatschappij, een unieke mogelijkheid om zich in *het wilde Oosten* te kunnen uitleven, vrij en ongeremd, zelfs al kwamen zij terecht in onvoorstelbare toestanden waarbij velen zich hebben laten meeslepen in misdadige "acties". Met bij hun terugkeer geen schuldbesef, wél schaamte of onbehagen en vooral *vrees om kwalijke gevolgen* van hun oorlogsverleden, alzo op dezelfde "golflengte" als de *SS-Aufseherinnen* van de concentratiekampen (ook zij waren zich enkel bewust van het feit dat zij gewoon hun "werk" hadden gedaan). Maar die vrees was ongegrond. Er werd weinig gespeurd naar "foute" vrouwen. Want oorlogsmisdadigers en hun handlangers waren toch allemaal mannen? Of niet soms? Ook is het zo, dat een Duitse vrouw bij haar huwelijk afstand doet van haar meisjesnaam en verder door het leven gaat onder de naam van haar echtgenoot. Een gedroomd alibi! En voor speurders wordt dit dan wel een zoekprentje! Zelfs vrouwelijke KZ-kampbeulen zijn doorgaans mooi ontsnapt aan iedere vorm van rechtsvervolging.

Intussen heeft Duitsland voor het eerst in de geschiedenis een vrouw als Kanselier, die het zeer goed doet en nu aan haar derde ambtstermijn begonnen is! Zij heeft als Kabinetschef een bekwame vrouw die aan het hoofd staat van een dynamisch team van veelal vrouwelijke stafmedewerkers, terwijl verschillende topministers vrouwen zijn, zo waar zelfs de Minister van Defensie! Bismarck, de "IJzeren Kanselier", heeft zich allicht al menigmaal omgekeerd in zijn graf, maar Reichskanzler Hitler helemaal niet, want hij heeft niet eens een graf! Frau Gertrud Scholtz-Klink, ex-Führerin van de *NS-Frauenschaft*, moest dit niet meer meemaken. In een interview in 1981 bleek de hoogbejaarde dame zich nog halsstarrig vast te klampen aan het voorbijgestreefd "gedachtegoed" van haar geliefde Führer. *Quae tempora, quae mores!*

Jeugd op een tweesprong

Over de *Hitlerjugend* (HJ) is er al een bibliotheek volgeschreven, en blijkbaar zijn historici en sociologen hierover nog steeds niet uitgepraat. Het was dan ook wel een jeugdorganisatie die

sterk tot de verbeelding sprak, *ook in het buitenland*. Zeker vanuit Vlaanderen was er nogal wat belangstelling (en niet alleen in extreemrechtse kringen!) en kreeg de HJ zelfs al vlug enige navolging, zij het dan vrijwel enkel qua *uiterlijk* vertoon zoals landsknechtstrommen, vendelzwaaien, opvallende uniformen, krijgshaftige marsliederen en stoere optochten.

Maar dit zou ons doen vergeten dat er toch ook nog een *ander* jeugdsegment overeind bleef staan, hoe moeilijk dit ook moge geweest zijn. Het is wel eigenaardig dat hieraan tot dusver weinig aandacht is besteed. Het ging nochtans om een vrij grote groep, weliswaar van diverse "pluimage" en gezindheid, maar toch allen stilzwijgend verenigd in een *gemeenschappelijk* verwerpen van die verstikkende greep naar een *totale controle* over de jeugd, zo totaal en zo ingrijpend dat ook de ouderlijke macht al snel en brutaal werd overgenomen door de Staat (in feite door de nazi-partij), ... waarbij de kinderen zelfs ertoe werden aangezet om hun eigen ouders te verklikken bij ook maar enig vermoeden van afwijkend politiek gedrag!

Deze vorm van protest was niet georganiseerd en verliep spontaan en ondoordacht, met soms nare gevolgen (zoals in het bekend en verfilmd geval van de terechtgestelde studente Sophie Scholl en haar medestanders in de universiteit van München). Een eerste groep "protestanten" bevond zich inderdaad in de universiteiten, niet toevallig vermits men aldaar verondersteld wordt *intellectuelen* te vormen. Doch dat was niet zo evident, omdat de meeste professoren er blijkbaar geen moeite mee hadden om al vlug de "uitstraling" van het oprukkend nazisme met genoegen en instemming te omarmen. Het onderwijs was er altijd al een broeinest geweest van nationalisme, sectarisme, antisemitisme, fanatisme en autoritair en reactionair gedoe, niet bepaald een voedingsbodem voor het vormen van toekomstige intellectuelen, doch anderzijds wel een kweekschool voor vakkundige opleiding tot vakbekwame *Akademiker* en *Fachleute*. Want in Duitsland lag dat *toen* wel enigszins anders, althans niet in de lijn van het begrip "intellectueel" zoals bij ons of in Frankrijk en in Engeland. In Europa was de Universiteit, de *Alma Mater*, sedert de Middeleeuwen een visvijver voor het hengelen naar de scherpzinnige en kritische *homo universalis*, naar een leidende elite en een drijvende kracht in de vaart der volkeren, beziel met de wilskracht om zich nooit te onderwerpen aan een "in Gods ogen" onaanvaardbaar regime. Maar *in nazi-Duitsland* hebben heel wat academici zich al te zeer en schaamteloos geleend voor stellingen, gedragingen en praktijken die op dat niveau volstrekt niet door de beugel kunnen, zelfs niet voor iemand die *niet* pretendeerde een intellectueel te zijn! Precies in het *verraad* van deze pseudo-intellectuelen ligt *de kern* van het drama van de zieltogende Weimarrepubliek, *meer nog* dan in het ontbreken van een democratische traditie. Allicht door historische en culturele oorzaken waren *in die tijd* niet alleen lager maar *ook hoger* geschoolden erg ontvankelijk voor het "inspirerend leiderschap" van een "sterke man".

Natuurlijk waren er ook "echte" intellectuelen, doch nog vooraleer oorlog uitbrak, waren zij opgepakt, gevlucht of ondergedoken in "interne" ballingschap. Anderen pleegden verraad aan zichzelf (zelfs de filosoof Martin Heidegger) door te zoeken naar een "modus vivendi" en een compromis met een dictator die bestendig zijn afkeer uitschreeuwde voor "die Intellectuelen" met al hun "haarkloverijen" en hun gebrek aan "daadkracht", voor hem - de omhooggefallen proleet - zelfingenomen snobs getooid met fraaie doctorstitels (in Duitsland nog steeds een streefdoel, desnoods met de hulp van een *ghost writer*). Deze anti-intellectueel opende reeds bij de inval in Polen in september 1939, via doodseskaders de jacht op intellectuelen (in de *breedste* zin van het woord, incl. priesters, leraars, hogere ambtenaren, journalisten, politici en kunstenaars). In amper drie maanden liep het dodencijfer op tot ruim 50.000, met daarnaast nog een groot aantal KZ-weggevoerden. Hetzelfde wou hij bij de inval in de Sovjet-Unie in juni 1941, doch dankzij Stalin hoefde dit al niet meer ... en moesten zijn beulsknechten zich "beperken" tot het uitroeien van politieke commissarissen en vooral ook talloze Joden in de

Baltische landen, Wit-Rusland en Oekraïne. Ook de Britse elite zou nog aan de beurt komen indien de operatie *Seelöwe* mocht slagen, maar dan uit wraak tegen die halsstarrige Churchill die weigerde in te gaan op het "vredeaanbod" van Hitler. Doch hier bij ons werd die anti-intellectuele houding zoveel mogelijk doodgezwegen, allicht omdat de leider van het VNV zelf een professor was en het VNV nogal wat aanhang had in intellectuele kringen. In nazi-Duitsland leek dit eerder een "recept" voor binnenlands gebruik, terwijl het in Oost-Europa tot doel had de "onthoofding" en verknechting van de Slavische volkeren, voor wie hij nog een andere manier had ter vernietiging van steden, niet door materiële verwoesting doch door systematische *uithongering* van de ingesloten bevolking, zoals dit gebeurd is in Leningrad en in Charkov (en ook toegepast op de ruim drie miljoen Russische krijgsgevangenen). Destijds waren wij thuis fel verontwaardigd omdat mijn krijgsgevangen vader en zijn kameraden via een verregerende "vermageringskuur" werden gedwongen tot dwangarbeid voor de vijand ...tot wij na de oorlog vernamen dat de Russische krijgsgevangenen helemaal *niets* te eten kregen en massaal omkwamen van honger en ellende. In Hitlers Rijk, hoe kwaad je het ook te verduren kreeg, het kon wel altijd nog wat slechter! Het is dan ook begrijpelijk dat de Russen achteraf met de Duitsers "een eitje te pellen" hadden. Zij dachten echt dat zij hierbij geen onschuldige slachtoffers maakten, want zij wisten dat Hitler niet door een revolutie of een staatsgreep maar wel via vrije democratische verkiezingen aan de macht was gekomen. Zij waren daar gevoelig voor, des te meer daar zij de journaalbeelden voor ogen hielden van een Hitler die in Berlijn of in Wenen uitzinnig werd toegejuicht door een mensenzee van bijna hysterische aanhangers, waaronder vrouwen, bejaarden en kinderen, terwijl Stalin - spijs een verregerende personencultus - het moest stellen met een "spontane" jaarlijkse parade op 1 mei.

Hitler had geen behoefte aan intellectuelen doch enkel aan slaafse volgelingen en handlangers die wel voldoende snugger moesten zijn voor het "dem Führer entgegen arbeiten". Het voor hem zo kenmerkend *gebrek aan mededogen* verwachtte hij *ook van zijn volgelingen*. Daarin ligt een verklaring voor het groot aantal Duitse oorlogsmisdaden. Indien hier even stil gestaan wordt bij "anti-intellectueel" en "anti-intelligent", dan is dat omdat dit *ook gevolgen had bij ons* in België, o.a. de waanzinnige Jodenvervolging en de genadeloze strijd tegen het verzet.

Swing-Jugend, Edelweisspiraten en katholieke jeugdbeweging

Een *tweede groep* waren de adolescenten, vooral uit "betere kringen". "Gleichschaltung" via de Hitlerjugend lag hun niet, gewoon geworden aan een zelfstandig leventje waarin niemand het moest wagen hun een algemene gedragsregel op te dringen, en opgegroeid in de "roaring twenties", toen Berlijn de "trendy" Europese hoofdstad werd van musical, cabaret, charleston, songfestivals, e.d. (met daarbij een *gewaagd* nachtleven!), in uiterst *schril contrast* met wat een tiental jaren later hierop zou volgen (wat sociologisch moeilijk te verklaren valt!). Een belangrijke rol speelde de oprukkende jazz en swing, voor de nazi's tekens van een decadente democratische maatschappij. Die eigenwijze jongeren werden dan al vlug de *Swing-Jugend* genoemd. Hen flink aanpakken was voor het naziregime nogal moeilijk, omdat het meestal ging om zonen en dochters van vooraanstaande burgers en militairen, soms zelfs van nazi-prominenten. Zolang ze niet te ver buiten de schreef liepen (zoals Sophie Scholl e.a.), moest de Gestapo zich beperken tot nauwlettend toezicht op de gedragingen van die rare snuiters. Uiteindelijk loste dat probleem zich vanzelf op wanneer die jongens op hun beurt opgeroepen werden onder de wapens. Toevallig of niet, maar de meesten kwamen terecht aan het barre Oostfront, ...waar de Russen volstrekt geen boodschap hadden aan hun muzikale voorkeur.

Een *derde groep* dook op in industriegebieden, vooral in het Ruhr-gebied en het Rijnland, in de middenklasse van zelfstandigen, bedienden en ambtenaren. Hun kinderen liepen niet erg

warm voor de *Hitlerjugend* of voor de "Bund Deutscher Mädel". Voorheen waren zij al fervente natuurliefhebbers ("die Wandervögel") en hun ontsnapping aan de greep van het regime voltrok zich dan ook via weekend-excursies naar het platteland en naar heide, bos en woud, kortom naar de vrije natuur. Zij waren herkenbaar aan het edelweissbloempje en zij werden dan ook de "Edelweisspiraten" genoemd (opvallend is wel dat de term "Piraten" nog steeds gangbaar is in de Duitse politiek, want een recent opgerichte politieke partij noemt zich de "Piraten"). Hoe meer de Hitlerjugend een regelrechte *paramilitaire* organisatie begon te worden, des te meer aanhang deze "Piraten" begonnen te vinden onder alternatieve jongeren.

Ten slotte was er ook nog een *vierde groep*, ... "in de schoot" van de Katholieke Kerk. Dat mag letterlijk opgevat worden, want de Kerk had al in een vroeg stadium veel belangstelling getoond voor het organiseren van een *eigen* katholieke jeugdbeweging. Sedert de hereniging van Duitsland onder Bismarck in 1871, waren relaties tussen Kerk en Staat zeker niet ideaal. Vandaar het ontstaan van een katholieke partij, de Centrum-partij, om de *eigen belangen* te kunnen behartigen. Doch anders dan de protestantse jeugdverenigingen konden de katholieke jeugdorganisaties *niet frontaal* aangepakt worden door het nazi-regime. De reden hiervoor lag niet enkel in het feit dat de katholieken *geconcentreerd* zaten in bepaalde deelstaten, zoals in het ultrakatholieke Beieren en zelfs in het "Anschluss"-land Oostenrijk (...geboorteland van Hitler!), maar ook in het bestaan van een *Concordaat* tussen nazi-Duitsland en het Vaticaan. Door Hitler werd er niet zo zwaar getild aan dat Concordaat (voor hem eigenlijk slechts een vodje papier, zoals zoveel andere verdragen en overeenkomsten), maar hij heeft er zich toch altijd in zekere mate aan gehouden, zelfs toen zijn troepen in 1943 Rome kwamen bezetten, en zij slechts de straat hoefden over te steken om meteen ook het Vaticaan in te pikken! Doch ook de katholieke jongeren kwamen uiteindelijk terecht in de vangarmen van de *Wehrpflicht*, waaraan niemand kon ontsnappen, tenzij je niet tot de "weerbare" mannen behoorde.

Er mag dus gesteld worden dat de Duitse jeugd - anders dan veelal wordt aangenomen - *niet compleet* belandde in het keurslijf van H.J. en B.D.M. Hun angstvallig verborgen invloed was toen uiteraard niet of nauwelijks merkbaar ... en nadien ook niet meer precies meetbaar, door gebrek aan belangstelling vanwege historici. Toch mag gesteld worden dat uit die groep van jongeren - althans voor zover zij de oorlog hebben overleefd - in het naoorlogse Duitsland een nieuwe generatie is ontstaan *zonder* nazi-antecedenten, ...tenzij bij hun ouders, die evenwel een alibi of een excuus hadden in de aard van "wir haben es nie gewusst" (voor hun kinderen des te meer een reden tot opstandigheid en tot een ommekeer in het heroprijzend politieke landschap). Voor de toekomst van het nieuwe Duitsland na 1945 moet dit ongetwijfeld een kostbare weldaad geweest zijn (nochtans nog steeds niet voldoende onderkend en alleszins erg onderschat), ...want indien men het eventueel vanuit een andere hoek mocht verwachten, dan was men helaas vlug rondgekeken! Want bij de ouderen waren er *enkel nog ex-nazi's*, in alle mogelijke vormen en schakeringen. De niet-nazi's waren al lang "erledigt" of, in het beste geval, tijdig gevlucht naar het buitenland (en velen zoals Marlene Dietrich hadden echt geen zin meer om nog terug te keren). En al de anderen ontwaakten in mei 1945 als uit een akelige droom. In de spiegel keken zij naar zichzelf *als naar een ander*. Iets in de aard van "Hoezo, ben ik dat geweest?? Nee toch? Dan maar liever erover zwijgen...". Niet voor niets noemt een in Duitsland uitgegeven magazine (met een zeer grote oplage) ... "Der Spiegel"!

Wél "meetbaar" was, alhier bij ons, de onverwachte "explosie" - zo kort na de oorlog - van Duitse "schlaggers" en popsongs, met daarbij ook nog uitstekende dansorkesten. Ze hier allemaal opnoemen, zou ons te ver leiden! Doch dat viel niet zo maar uit de lucht, want daar was duidelijk een *voorgeschiedenis* aan verbonden, zij het dan vanuit de diepe "catacomben" van het Derde Rijk. Die popsongs en popartiesten stonden op een hoog peil en sloegen direct

goed aan bij de nieuwe tijdsgeest van “vrijheid, blijheid”. Dat zij in het Duits zongen, werkte niet in hun nadeel, toch niet bij onze jongeren, die zeer ontvankelijk waren voor deze “new sound”, *ook al was het in het Duits*. Toch blijft dit merkwaardig in de anti-Duitse stemming die toen nog overheerste. Laten wij ook niet vergeten dat de Beatles met hun roemrijke carrière niet begonnen zijn in Engeland, maar ...in Duitsland, in Hamburg! “of all places...”

Bombardementen

In “Nackt unter Wölfen” (1961) schrijft Bruno Apitz : “Eerst overwinningsfanfares, en dan luchtalarmsirenes. Duits volk, wat zijn jullie al met al toch stomme ezels! Eerst *verduisteren jullie je verstand* en daarna de ramen!”. Naast de rantsoenen was hét gespreksthemata de vele bombardementen op Duitsland. Over het land woedde een “vuurstorm”! Er wapperden wel spandoeken met slogans als “Unsere Mauer zerbrechen aber unsere Herzen nicht” (4), maar het demoraliserend effect mag zeker niet onderschat worden (met nog lang na de oorlog ook zware *posttraumatische* gevolgen). Een Duitse vrouw vatte dit als volgt samen : “Wer andere Völker in Angst und Elend und sogar in den Tod treibt, muss sich nicht wundern, wenn das Schicksal auch fürs eigene Leben ein furchtbares Finale bereithält” (5), een variatie op het Bijbelse spreekwoord “Wie het zwaard trekt, zal erdoor vergaan”. En zij voegde eraan toe : “Was für ein Widerspruch : hier das seelische Wrack einer beschwerten Nation, und dort dahinten die Generale und Admirale, die fast überall in der Welt bis zum Atlantik angriffen. Aber es waren fürchterliche Schreckbilder die inzwischen die Heimat heimsuchten.” (6).

Er zijn Duitse historici die deze *vuurstorm* bestempelen als een “oorlogsmisdaad” (vooral het bombardement op Dresden in februari 1945), maar zij gaan voorbij aan de *voorgeschiedenis* : de Spaanse burgeroorlog (Guernica!) en verder Warschau, Rotterdam, Coventry, Londen en zoveel andere steden (ook hier in Oostende). Allemaal *terreurbombardementen* zonder enig strategisch belang of doel. Op het “verlangelijstje” stonden ook *kunststeden* die weliswaar *niet* met de grond zijn gelijk gemaakt maar die, net *omdat zij een kunststad waren*, hiervoor “prioritair” in aanmerking kwamen. Door Albert Speer weten wij dat Hitler bij zijn bezoek aan Parijs in juni 1940 het plan had om de mooiste stad ter wereld van de kaart te vegen, doch “bij nader inzien” van oordeel veranderde om het aanzien van Parijs te doen verbleken *in vergelijking met* de gigantische in het vooruitzicht gestelde nieuwe hoofdstad Germania van het Grootduitse Rijk! En hetzelfde scenario dreigde in augustus 1944 bij de aftocht van de Duitsers in Parijs, maar het was nu een uitdrukkelijk *Führerbefehl* (“Brennt Paris??”)...dat de bevelvoerende generaal (gelukkig maar!) naast zich heeft neergelegd. Ook hebben Hitler en Goering in maart 1939 de Tsjecho-Slowaakse regering bedreigd met de verwoesting van Praag, *Zlata Praha*, het Gouden Praag, een pronkjuweel van de Westerse cultuur en architectuur, ...indien die regering een Duits “protectoraat” niet wilde aanvaarden. Wie nu Parijs of Praag bezoekt, heeft hiervan geen flauw idee, maar het hing toen allemaal af van de grillen van een dolgedraaide psychopaat met grootheidswaanzin, die op het puin van de oude Westeuropese beschaving een totaal nieuw Duizendjarig Rijk wilde opbouwen. Een radikaal verwoestend element, zonder voorgaande in de geschiedenis! Wat de “terreurbombardementen” betreft, is het wel zo, dat er gaandeweg *aan beide kanten* een escalatie ontstond, een neerwaartse spiraal van geweld en vernieling, maar dan wel door nazi-Duitsland veroorzaakt én ook bestendig door het voortdurend lanceren (letterlijk en figuurlijk) van nieuwe “Vergeltungswaffen”, en dan zelfs geen bommen meer ...maar *raketten* (in die tijd nauwelijks voorstelbaar!).

Bedoeld demoraliserend effect beperkte zich niet tot het thuisfront. Het begon ook te knagen aan het moreel van de troepen *aan het front*. Zij hadden allen gezinsleden, familieleden, burens en vrienden in de “Heimat”, en het was *enkel nog slecht nieuws* dat hen hierover bereikte.

Ook bij de "Oostendse" Duitsers zal die knagende onrust bestendig aanwezig geweest zijn. De verhalen van teruggekeerde verlofgangers waren vaak schrijnend. En het zag er niet naar uit dat beterschap op komst was, in tegenstelling tot de Britten die weliswaar gedurende gans de oorlog eveneens te lijden hadden onder bombardementen (met dan nog de vreselijke V1 en V2) ...maar die toch steeds optimistisch bleven wat betreft de geallieerde eindoverwinning.

Onvermijdelijk hadden de bombardementen tevens een verwoestend effect op het industrieel en bedrijfseconomisch potentieel van Duitsland, wat uiteraard de *hoofdbedoeling* was. Dit was zelden "precision bombing" maar doorgaans "area bombing" op industriesteden ...die inderdaad ook dicht bevolkt waren, met bijgevolg soms ontzettend veel "collateral damage" onder de burgerbevolking. Maar dat "verwoestend effect" moet wel gerelativeerd worden omdat de Duitsers (onder de dynamische organisatie en leiding van Minister van Bewapening Albert Speer) zich ongelooflijk goed en snel wisten aan te passen aan de situatie. Bestaande fabrieken werden ontmanteld en terug geassembleerd in *ondergrondse* locaties die dikwijls gespreid lagen om de kwetsbaarheid te beperken tot een minimum. Alzo werden er zelfs nog tot het begin van 1945 een groot aantal tanks en pantservoertuigen afgeleverd aan het leger! Om dat te kunnen presteren - in bijna onmogelijke omstandigheden en voorwaarden - moest je over de bekende "Leistungsfähigkeit" van een Duitser kunnen beschikken! Maar dit werd slechts mogelijk gemaakt door de keiharde "Einsatz" van dwangarbeiders, KZ-Häftlinge en krijgsgevangenen in bar slechte omstandigheden. Minister Speer heeft zijn rol hierin altijd handig verborgen gehouden, zelfs lang nadat hij na 20 jaar hechtenis, weer op vrije voeten stond en zijn memoires kon schrijven (in Duitsland een echte bestseller!) en overal gevraagd werd voor het houden van lezingen. De slachtoffers van zijn "prestatiedrang" hadden het immers veelal niet (of niet lang) overleefd, en de overlevenden hadden nog weinig of geen zin om te worden herinnerd aan hun hels bestaan in de "Arbeitsstätten" van de *Rüstungsminister*.

Een zwalpende medische sector

Ook al was de medische sector "judenrein" geworden en waren "linkse" artsen verdwenen, mag toch gesteld worden dat in 1939 de geneeskunde er nog steeds een goede faam had, zij het dan reeds fel bezoedeld door de gedwongen sterilisatie van ruim 300.000 "ongewensten en sociaal onaangepasten" én misdadige "euthanasie" op talloze geesteszieken. In tijden van oorlog en bezetting is een vlot functionerende medische sector uitermate belangrijk, te meer daar er dan sanitaire problemen opdoemen die men normaliter in vreedstijd zelden ontmoet. Bij ons stelde dit geen grote moeilijkheden, spijs tot toenemende ondervoeding, verzwakking en uitputting, met specifieke ziekten en aandoeningen, waarmede onze dokters nog niet zo veel ervaring hadden (tenzij reeds oudere dokters die W.O.I hadden meegemaakt, hetzij in bezet België, hetzij aan het IJzerfront). Het medisch korps was ook aangevuld met legerdokters en militaire paramedici, want het Belgisch leger had opgehouden te bestaan en dat was dus al weer een medische zorg minder. Wij hadden toen ook nog (gelukkig maar!) kloosterorden die dag en nacht actief waren in verpleegkunde en ziekenzorg. Die "nonnekens" zijn intussen wel uit het beeld verdwenen, maar veel ouderen onder ons herinneren zich nog hun minzaamheid, hulpvaardigheid en toewijding in het opvangen van zieken, gewonden en herstellenden.

Doch in Duitsland lag dat wel anders! Door de totale oorlog op alle fronten (van het ijskoude Rusland tot in het bloedhete Noord-Afrika), met talloze gewonden en verminkten, werd het medisch korps bestendig "uitgekamd" voor hulp aan het front, lazaretten en noodhospitalen. Himmler onttrok artsen voor inschakeling in *medische experimenten* in de KZ... maar ook in klinieken, bovenop sterilisatie en euthanasie, een schande voor de Duitse geneeskunde! Aan het ander uiteinde van deze "Analyse des Schreckens" waren er in diezelfde KZ heldhaftige

dokters, zelf "KZ-Häftlinge", die met bitter weinig alles deden om zieken en stervenden te verzorgen, zoals beschreven in "Arzt in den Höllen" (dokter in de hel) van Fritz Lettow. Om het hoofd te kunnen bieden aan zorg en nazorg voor zeer uiteenlopende ziekten, klachten en aandoeningen bij frontsoldaten, werden er zelfs afzonderlijke legerafdelingen opgericht die uitsluitend patiënten omvatten die allen aan *dezelfde* kwaal leden, zoals in 1944 op Walcheren een "Magenbatallion", allemaal chronische maaglijders die bijgevolg allen onderworpen werden aan exact hetzelfde dieet. Een lumineus idee, je moet er maar aan denken!

Anders dan in het Rode Leger, waren er bij de Wehrmacht (zoals elders in Duitsland) vrijwel geen vrouwelijke dokters, enkel "Krankenschwester" van het Duitse Rode Kruis (aangevuld met vrijwilligers uit de bezette landen, ook uit België), die onttrokken werden aan ziekenzorg in de "Heimat" en zelf ook bloot gesteld waren aan de gevaren van een steeds oprukkend front. Zij kregen zelfs het IJzeren Kruis "wegens uitzonderlijke moed op het slagveld"! Want het slagveld was allengs overal, uiteindelijk tot in Berlijn. Omdat lazaretten niet snel ontruimd werden, en dit qua transport veelal niet prioritair was, kwamen veel dokters en verpleegsters samen met hun patiënten (voor zover niet dadelijk afgemaakt!) terecht in kampen in Siberië, net zoals de krijgsgevangenen. Zij die aan het *westelijk* front werden gevangen genomen, mochten doorgaans hun activiteiten wel voortzetten onder toezicht van geallieerde dokters, die vaak zelf reeds overstelpt waren met talloze gewonden en gevallen van "shell-shock".

In die zwaar beproefde "Heimat" was de toestand ver van rooskleurig, van kwaad naar erger. Het medisch korps bestond nog uit "un dernier carré" van reeds vrij bejaarde tot hoogbejaarde dokters, ook omdat de relatief talrijke joodse artsen (waaronder veel vermaarde specialisten) al lang waren "verschwunden". Dokters en verplegers werden na ieder bombardement totaal overrompeld met zwaargewonden, vooral ernstige brandwonden. Hiermede hadden zij nog niet veel ervaring en bovendien ontbrak hiervoor de nodige apparatuur (bij ons nu vooral in het militair hospitaal van Neder-over-Heembeek). De hospitalen werden een verschrikking! Al wie de horrorscènes gezien heeft in de film "Der Untergang", kan zich hiervan een beeld vormen! Ook na de oorlog was de gezondheidszorg nog jarenlang vrij problematisch. De medische diensten van de westerse geallieerden moesten hier onvermijdelijk inspringen (de Russen anderzijds in hun eigen zone maakten zich daar niet zo druk over!), ...doch slechts nadat zij zich maandenlang prioritair en intensief hadden toegelegd op het weer op de been brengen van de *overlevenden* van de KZ, de "Arbeitslager" en de Stalags, al weer een gigantisch medisch probleem zonder voorgaande in de geschiedenis van de geneeskunde!

"Kulturkampf"

Hoe vreemd het ook moge klinken, maar dit barbaars regime had veel belangstelling voor "Kultur" (overigens niet ongewoon in een dictatuur). Doch dan wel cultuur dienstig voor/ en in dienst van het regime. Dit nam in nazi-Duitsland soms groteske vormen aan, zoals de KZ-kamporkesten, zelfs tot in Auschwitz! Maar de nazi's gingen "mit Musik durch das Leben"! Niet om het even welke muziek, doch bij voorkeur Wagner en Beethoven, stoere en heroïsche muziek. Er werd overal gezongen : stapliederen, koorliederen, en in fabrieken een variëteit op "music while you work", met aldaar soms een gratis orkestvoering onder leiding van een bekende dirigent. Ook Oostende maakte reeds in het prille begin van de bezetting kennis met een luidruchtige militaire muziekkapel die rondtoerde op de boulevards en op de zeedijk.

Niet voor niets ressorteerde "Kultur" onder Propagandaminister Goebbels, onder allerlei vormen en onder toezicht van een *Reichskulturkammer*, reeds in september 1933 opgericht, dus toen Hitler nog maar pas aan de macht was, hetgeen toch het belang ervan onderstreepte.

Op al die uitingen van een nauwgezet in de pas lopende en gestroomlijnde "Kultur" kan in het bestek van deze studie niet nader worden ingegaan. Maar laten wij ons beperken tot de toen zeer belangrijke *filmindustrie*. Voor Goebbels was film immers een ideaal "werktuig" in het kader van de nazi-propaganda, ...ook voor hem persoonlijk, want hij vond hier een ideaal "werkterrein" voor zijn talloze "affaires" met actrices, zeer tot ongenoegen van zijn vrouw Magda (mag dat?). Reeds in 1933 had hij een nazi-filmbureau in het leven geroepen voor subsidiëring van filmregisseurs die pasten in zijn plaatje (*niet zozeer louter propaganda* maar veeleer een flinke dosis "ontspanning" met liefdesperikelen, komedie, musicals, avontuur en het traditionele Heimat-gedoe). Hun "productie" was werkelijk fenomenaal (in totaal en in slechts elf jaar ruim 1.500 films, zelfs nog tijdens de laatste maanden van het regime!). Die films waren doorgaans van een vrij goede kwaliteit, met bekende en gewaardeerde acteurs en actrices. Dat dit eigenlijk bedoeld was als een soort van "opium voor het volk" (vooral in de laatste oorlogsjaren), moge blijken uit het feit dat het aantal cinema's enorm was toegenomen, met zaaltjes tot in de kleinste dorpen. En via de wekelijkse "Wochenschau" werd ook nog de nodige dosis propaganda ingeslikt. "Kraft durch Freude" kon niet meer worden verwezenlijkt via snoepreisesjes, gratis vakantie aan zee of in de bergen, of een cruise in de Noorse fjorden, maar via de film kon aan de modale Duitser toch nog een droomwereld worden aangeboden, een vorm van *ontsnapping* uit de dagelijkse sleur en slenter, uit de miserie en de "Angst und Elend des Dritten Reiches". De gemanipuleerde bevolking wist alzo nauwelijks nog wat er in de wereld echt gaande was. De totale en snelle ineenstorting van het Duizendjarig Rijk in 1944/45 kwam voor velen dan ook nog vrij onverwacht, ook al had vooral de stadsbevolking reeds erg geleden onder de bombardementen. Evacuatie van Oost-Pruisen gebeurde daardoor te laat en onvoorbereid, met als gevolg een miljoen slachtoffers van een verwarde vlucht in de winter. "Sie war vorhersehbar, die Flüchtlingenkatastrophe in Ostpreussen, die Chronik einer angekündigten Tragödie!". Op de hierna afgedrukte foto van Gauleiter Koch, in augustus 1944 in Oost-Pruisen op inspectie voor voedselvoorziening, zie je op die bedrukte gezichten, van hem zelf en van zijn naaste medewerkers, reeds duidelijk het naderend onheil afgebeeld !

"Ein Land der Toten"

Een oudere Duitser die het allemaal had meegemaakt en overleefd, vertelde mij hierover : "Deutschland war ein Land der Toten geworden. Im Osten gab es Massenerschiessungen und Massengräber. Wir haben ja die Bilder gesehen, nicht im Zeitschrift, aber Bilder von unsere eigene Soldaten am Ostfront. Und auch hier bei uns brachte man Menschen um, manchmal weil jemand ihr Amt, ihre Wohnung oder sogar ihre Frau wollte. Die Toten leben schliesslich noch immer *in Unfrieden* mit uns." (7). Een vreselijke bekentenis die wel een bijzonder licht werpt op de *naoorlogse* geschiedenis van Duitsland. Want *via* diverse linkse tot extreem-linkse groepen en bewegingen (zoals de "Rote Armee Fraktion - R.A.F.") hebben - kennelijk uit weerzin tegen het aanblijven van "die alte braune Ratten" - al die "nog levende doden" een tijd na de oorlog terug een greep gedaan naar de macht, een wel zeer gewelddadige greep die soms ergens deed terugdenken aan nazi-methoden, en waarbij zowel doortastende mannen als strijdlustige jonge vrouwen betrokken waren (zoals Ulrike Meinhof en Gudrun Enslin).

In dat "klimaat" moest de bevolking blijven "spitsroeden lopen", vooral *vrouwen*, naast heel wat bejaarden en kinderen. "Die Frauen waren Deutschlands Rettung, sowieso auch noch nach dem Krieg, zwar dann als Trümmerfrauen" (8). Zij stonden inderdaad hun "mannetje", niet alleen maatschappelijk maar ook door in te springen in industrie, bedrijfsleven en landbouw, niet spectaculair of opvallend, maar toch wel uiterst belangrijk en van vitaal belang voor het *voortbestaan* van land en volk. "Und deswegen sind unsere Frauen *das stärkere Geschlecht*. Und deshalb wählen moderne Frauen jetzt *selber* ihre Partner, sogar oft eine andere Frau!"

(9). Of zoals Kate Mosse het in haar verzetsroman "Citadel" treffend uitdrukte : " Het meisje dat ze ooit was én de vrouw die ze intussen is geworden, zouden hier, schouder aan schouder, hun laatste stelling innemen". *Il y a deux filles en moi*, zong destijds Sylvie Vartan ...

"Sowjetischer Ehrenmal"

Dimitri Verhulst verklaarde onlangs op Radio 1 (in "Bar du matin") : "Af en toe moeten we een boek lezen om *pijn* te worden aangedaan, iets lezen om *wakker* van te worden". Wat nu hierna volgt, is inderdaad iets waarvan een niet-wakkere burger weer wakker kan worden!

Bij en na de verovering van Duitsland kregen vrouwen het erg zwaar te verduren, niet alleen als *Trümmerfrauen* maar vooral in hun "lichamelijke integriteit", daarna snel en definitief verhuuld en opgeborgen in een loodzwaar *taboe*. In de Sovjetzone (*Frau, komm mit!*) werd bijna iedere vrouw verkracht, jong en oud, mooi en lelijk, soms ook groepsverkrachting. Een onthutsende getuigenis geeft een *Anonyma* in haar beklemmend relaas "Eine Frau in Berlin. Tagebuch-Aufzeichnungen vom 20. April bis 22. Juni 1945". Het kon zelfs gebeuren dat niet-Duitse vrouwen, nog maar pas bevrijd uit een KZ of een *Arbeitslager*, onderweg naar huis hetzelfde lot ondergingen! Want geen enkele vrouw was nog veilig in deze orgie van geweldpleging! De vaak *afschuwelijke wreedheden* die hiermee gepaard gingen, waren duidelijk gericht op het zaaien van *paniek en angst* onder de bevolking. Veel vrouwen pleegden toen zelfmoord, ofwel om verkrachting te ontlopen, ofwel nadien, "...und es hätten dies sicher sehr viel mehr getan, wenn sie die Mittel dazu gehabt hätten!". De ijzige kreet "Vergewaltigung!" waarde overal rond."Das Schicksal der Frauen war unfassbar grausam!". Het werd "das öde Land der Jagdszenen ...". En met hun typische zin voor bijtende humor en zelfspot hadden de Berlijners voor al die ellende en waanzin al vlug een erg "toepasselijk" lied gevonden, de *Schlager* "Davon geht die Welt nicht under!" van Zarah Leander.

Die reeds al te lang ingeschakelde troepen waren na deze ultieme "krijgsverrichtingen" zo fel verwilderd dat Stalin hen, na hun aflossing door "verse" troepen, niet dadelijk liet terugkeren naar hun haardsteden ...maar ze eerst nog wat liet "afkoelen" als bewakers in Siberië, waar men in de *Goelag Archipel* die lieverds best nog kon gebruiken (ook als bewaker van de nog overlevende Russische krijgsgevangenen, bij hun terugkeer beschouwd als "verraders", want een echte Russische soldaat denkt niet aan overgave!). Overigens hadden zij in Duitsland een (toch voor hen) vrij hoge levensstandaard aangetroffen, onvoorstelbaar in het "Rode Paradijs" (tenzij bij de *nomenklatura* !). Voor de "interne" propaganda was dat geen goede zaak! Vers aangevoerde troepen werden dan ook gelegerd in afgelegen kazernes en kampen. En in de latere D.D.R. heeft men nooit veel Russen gezien, tenzij agenten van de K.G.B. (o.a. Putin!).

Die gruwel moet wel erg *diep* hebben ingegrepen, doch in die taboesfeer werd dit niet nader onderzocht, zodat men nooit zal kunnen inschatten wat maatschappelijk de *impact* geweest is. Vermoedelijk was die zeer groot. *Welk trauma* hebben die vrouwen met zich meegedragen?? Er ontstond "eine Vorstellung, die Russen als unkontrollierte und triebbestimmte Wesen sieht, vor denen sich Frauen schützen sollen". Ogenshijnlijk ging het vooral om weerwraak, *doch er was meer aan de hand* ! Voor het eerst (en helaas niet voor het laatst!) werd deze plaag nu aangewend als een *politiek wapen* : de vijand *doelbewust* treffen, vernederen en terroriseren in wat hem het dierbaarst is, strafrechtelijk intussen internationaal een erkende *oorlogsmisdaad*. Wellicht verklaart dit waarom Kanselier Adenauer in 1955 in Moskou slechts na moeizame onderhandelingen de nog overlevende krijgsgevangenen heeft vrij gekregen, mits betaling van een hoge "prijs", namelijk de officiële erkenning van de D.D.R., toen nog erg controversieel en politiek riskant. Zij waren de allerlaatste ooggetuigen, ...van wat allemaal ?? In elk geval, in welk ander land zou een regeringsleider ten voordele van "expendable remnants of war"

een dergelijk offer hebben gebracht op het altaar van de nationale en internationale politiek ? Maar “der Alte” wou die bijna vergeten oude wapenbroeders “nicht im Stich lassen”, ook al was hij zelf geen oudstrijder van W.O.2 (maar wel slachtoffer, vooral ook zijn vrouw).

Een Duitse professor zag het zo : “Es war damals viel mehr als nur eine Horde von verrückten Barbaren in einem zerschlagenen Deutschland. Deutlich war es plangemäss nihilistischer Terror, vorangetrieben von einer Politik, die nirgendwo und in keinster Weise Unterstützung suchte oder gar Sympathie. Was passierte, war ein Verstoss gegen die Genfer Konvention und gegen die Haager Kriegsordnung. Und *dort* entstand die Bedrohung *von heute*, die *geplante* Barbarei, *jetzt überall in der Welt*, wo ein politisches Programm rücksichtslos der weiteren Eroberung dienen soll in einem dauernden Kampf!” (10). Als Duitser kon hij het allicht best weten, ... want het naziregime was zo ongeveer in hetzelfde bedje ziek geweest ! En, niet te vergeten, voordien ook al de beulsknechten van de *Kaiser* in die helse zomer van 1914 ... En actueel, gelet op het huidige islamfundamentalisme : *sounds familiar?* zou je kunnen zeggen!

Tijdens de conferentie van Teheran (november 1943) was Churchill ervan overtuigd dat de geallieerden de overwinning zouden behalen “for God is on our side” (een zinspeling op het Duitse “Gott mit uns”). Met een grijnslach zei Stalin “Maar aan onze kant staat *de duivel* !”. Een “vrolijke kwinkslag in een ontspannen sfeer”, doch eigenlijk een spontane *bekentenis* van een diabolische dictator die voortdurend over massa’s lijken is gegaan. Van hem moesten de Duitsers dan ook geen genade verwachten! De historica Françoise Thom meent ons overigens te moeten waarschuwen : “La conception *stalinienne* d’un monde extérieur animé d’une volonté mauvaise, acharné à la perte de la Russie et bénéficiant de complicités au sein de la société russe, *a survécu au tyran* et même à l’effondrement du communisme. La radioactivité maléfique du stalinisme est *toujours* agissant, bien après l’extinction du réacteur!”.

Houdt die “seksuele genocide” (of hoe moet je het ook noemen?) ook ergens verband met de psychosociale spanningen in de ex-DDR ? Het “Sowjetisches Ehrenmal” in Berlijn kreeg als wrange benaming “de Sovjet-verkrachter”! Allicht volgden ook abortussen, want, “um Gottes willen”, *wie wilde überhaupt* een kind van een Rus ?? In de Franse en de Amerikaanse zone waren er *sporadisch* eveneens verkrachtingen, Fransen uit “revanche” en haat tegen “les sales boches” en zatte G.I.’s “just for fun with fucking Krauts”. Voor *Afro-Americans* (“coloured soldiers in the White Man’s Army”, dat onuitroeibaar rassenprobleem!) ging het hier nu om de *untouchable white female*, een uniek “buitenkansje”, maar nooit “goedschiks” want na die jarenlange racistische hersenspoeling hadden zelfs prostituees een hekel aan negers en andere *Untermenschen*! Wel kon in de Britse zone de Militaire Politie alles vrij goed onder controle houden, o.a. via een strikt verbod op *fraternization*, mede een gevolg van hun afschuw na wat ze in Bergen-Belsen en elders hadden gezien en hadden moeten “opruimen”! Duitsers mijden als de pest, dat klonk niet sympathiek, doch waar alle contact ontbreekt, is er ook geen kans op wrijving! De Tommy’s mochten zich wel wagen aan een flirt met de WAAC’s en andere Angelsaksische schoonheden die in het kielzog van de stoottroepen kwamen neerstrijken in de Britse zone, vrouwelijk militair hulp- en aanvullingspersoneel, deels ter vervanging van de elders op “hot spots” in het reeds wankelend *British Empire* in te zetten frontsoldaten. Zoveel vrouwen in uniform, voor de Duitsers een echte openbaring!! (van het eigen, nochtans talrijk vrouwelijk personeel achter het Oostfront had men aan het thuisfront nooit veel gemerkt). Na de bevrijding in september 1944 hebben ook wij in Oostende met verbazing gekeken naar al die flink gedrilde vrouwen in een keurig uniform. Vrouwen in uniform? Nooit eerder gezien! Dit was uiteraard nog niet het doorbreken van de spreekwoordelijke glazen koepel, maar visueel was dit toch al een opzienbarend fenomeen! En zij stonden hun “mannotje”!

En voor sociologen een "interessant" fenomeen : aan Franse zijde werden die haatgevoelens wellicht vooral gevoed vanuit het feit dat, reeds sedert de mobilisatie in 1939 (*Je suis seule ce soir ...*), twee miljoen Fransen (krijgsgevangenen, weggevoerden, STO's) vijf eideloze jaren - vaak in erbarmelijke omstandigheden - hadden moeten doorbrengen ver van huis (en ruim 200.000 zouden nooit terugkeren!), waardoor dan bijna evenveel Franse vrouwen een huwelijksleven (of iets dergelijks) hadden moeten ontberen ... en precies ook daardoor een groot aantal hadden "aangepapt" met de vijand. Bij hun terugkeer waren er niet alleen "des problèmes de réintégration" in de man/vrouw-relatie maar ook *tussen mannen*, omdat "les déportés" werden onthaald als ware helden, terwijl "les prisonniers de guerre" slechts nog nare herinneringen opriepen aan "la débâcle", en "les STO" (*Service du Travail Obligatoire*) doorgaans bekeken werden als "semi-collabos"! In een interview zegt Matthias Schoenaerts over de film "Suite française" (in de rol van een Duitse soldaat, smoorverliefd op een knappe Française) : "Verboden liefde biedt de interessantste verhalen. Geen liefde van twee mensen die op elkaar geilen, maar liefde vanuit een *zielsverwantschap!*". Maar "zielsverwantschap" viel toen niet in goede aarde! Doch in de Franse zone moest de Duitse vrouw het ontgelden, én via die vrouw eigenlijk *der deutscher Mann*. Oog om oog, tand om tand! En in Frankrijk zelf waren er ongeveer 750.000 Duitse krijgsgevangenen die, bewaakt door *ex-maquisards*, als "des sales boches" werden afgepeigerd bij de wederopbouw van de verwoeste gewesten. Ja, een kluijfe voor sociologen en zelfs voor sociaalpsychologen! Generaal de Gaulle was zich hiervan zodanig bewust dat hij in zijn "Gouvernement provisoire" speciaal een Minister aanstelde om deze erg verontrustende, onoverzichtelijke en zeer delicate problematiek zo behendig mogelijk te kunnen aanpakken. Des te meer daar vanuit Rusland(!) ruim 80.000 Elzassers moesten gerepatriëerd worden, "les malgré-nous", via de *Wehrpflicht* ingezet aan het Oostfront (samen met Luxemburgers en Duitstalige Belgen). Verbijsterend en uiterst pijnlijk was de ontdekking dat verschillende SS-moordenaars in het martelaarsdorp Oradour ... Elzassers waren (vandaar "malgré nous" een laattijdig strafproces in Bordeaux). Evenals het feit dat in april 1945 de laatste verdedigers van de Führerbunker in Berlijn, o.a. restanten waren van de Franse SS-divisie "Charlemagne"! *Sacré Charlemagne, il faut savoir le faire!*

" the thin red line "

Wat er na de oorlog zo allemaal gebeurde, is vanzelfsprekend onlosmakelijk verbonden met wat eraan is *vooraf* gegaan. In een dergelijk tijdsgewricht is geschiedschrijving dan ook een voortdurend heen en weer draaien om en over een "thin red line", die *nooit een breuklijn* is geweest doch veeleer een stippellijn ... ja, tussen wat ? Allemaal moeilijk te definiëren en te duiden, maar zeker niet via een netjes afgebakend "hokjessysteem". Vandaar - ook al gaat het ten gronde over de bezetting - *geen abrupt* einde van deze kroniek in september 1944, en ook niet in mei 1945, ...alsof het daaropvolgend vervolghoofdstuk al meteen een nieuw tijdperk ging inluiden! Nee, zo eenvoudig is het niet. Want het een liep onweerstaanbaar en regelrecht over in het ander. Oorlog én naoorlogse toestanden, het vormde allemaal *één intrinsiek geheel*.

In woelige tijden is er iets waarop strategen en managers geen vat kunnen krijgen : de "human factor". *Menschlich, all zu menschlich!* Men kan dat wel incalculeren en preventief ingrijpen. Maar in een bezet land kan men niet naast elke soldaat een M.P. zetten! Er werd gerekend op het moreel van de troepen en op voldoende zelfdiscipline (wat de Duitsers noemen "sittliches Empfinden und Selbsterhaltungstrieb"). De mens laat zich niet "programmeren" maar moet toch een spoor blijven volgen in een leefbaar te houden samenleving, ook als de kaarten flink door elkaar geschud worden. Dát was de *reële achtergrond* van het dagelijks leven in een ontredderd en bezet Duitsland. Zouden er ook in de Westerse zones "Jagdszenen" en andere uitwassen optreden? Het leek haast onvermijdelijk. De vraag was enkel nog "in welke mate?".

En hoe enigszins te voorkomen? ...vermits bij alle bezettingstroepen ongetwijfeld nogal wat elementen aanwezig waren die met de Duitsers nog "een eitje te pellen hadden" of voor hen alleszins alle achting hadden verloren. Dát was de kern van het probleem. De rollen waren nu *omgekeerd* : de Duitsers waren in zekere zin zélf *Untermenschen* geworden (...en ze hadden blijkbaar hiervoor *zelf* hun uiterste best gedaan!). Gek genoeg hadden zij een relatief snelle en positieve omschakeling vooral te danken *aan de Russen*, via het ontstaan van de Koude Oorlog, waardoor de Duitsers (althans in West-Duitsland) nu vrij plots en onverwacht onze bondgenoten werden! Met alle achting en waardering van dien! *Qui l'aurait cru ?*

De Amerikanen (waarvan velen van Duitse herkomst en met een thuisfront dat niet had geleden onder *Blitz*, V1 en V2) stonden veelal niet zo negatief tegenover de Duitsers, ook al hadden zij in Dachau, Buchenwald en andere KZ vreselijke ontdekkingen gedaan! Maar als zij op de zwier gingen, werd er nogal wat gedronken, en als de drank is in de man ... Tegen aanranding, verkrachting en andere baldadigheden werd streng opgetreden, vooral als het om *negroes* ging. Maar ook is het zo, dat de frontsoldaten in maart/april 1945 - in een oorlog die eigenlijk al lang was afgelopen - nog van alle hoeken en kanten bestookt werden, niet alleen door oudjes van de *Volkssturm* maar ook door "kids", fanatici van de Hitlerjugend en zelfs van de B.D.M., die een *Panzerfaust* in de handen gedrukt kregen alsof het snoepjes waren! Er was in Duitsland gebrek aan alles, behalve aan wapens en munitie, want het stikte er nog van de wapens, zelfs de modernste zoals de *Tiger* en *Panther* supertanks! Ontstellend al die zinloze slachtoffers "van het laatste uur"! Vandaar dan ook haat, afkeer en wrok tegen die "fucking Krauts", "those bloody Jerry's", zowel militairen als burgers, jong en oud, vrouwen en kinderen, allemaal één pot nat! De ultieme waanzin van al wat Hitler had ontketend! Dit wordt treffend weergegeven in de film "Fury" (met Brad Pitt in de hoofdrol) over de tragische belevenissen van een tankbemanning bij die opmars in april 1945, toen in die nadagen van het naziregime de geallieerde troepen voortdurend bleven stoten op hardnekkig verzet van taai en wanhopig doorvechtende Duitsers, ...en hierbij nog vrij zware verliezen moesten incasseren.

Duitsland was toen *in alle opzichten* een puinhoop. Kanselier Adenauer dacht "Vergangenes vergangen sein lassen". Een dergelijke "verwerking" heeft uiteindelijk tot gevolg dat ook nog *in 2015* een stokoude SS-er zich voor de rechtbank moet verantwoorden voor "Beihilfe zum Mord in 300.000 Fällen im KZ Auschwitz". Jakob Augstein schreef hierover in "Der Spiegel" (25.4.2015) : "Um *juristische* Aufarbeitung geht es in diesem Prozess nicht mehr. Da hat die deutsche Justiz nach dem Krieg *gründlich versagt*. Es geht um Befreiung durch *Bekentnis!*".

" Belgier im Land des Lächeln "

Anderzijds waren onze piotten in "het Land van de Glimlach" zo gul met "hebbedingen" (en daarnaast waren zij ook nog charmante jongens!) dat zij - indachtig "behandel de *Fräulein* met zachtheid" - *met wederzijdse toestemming* flink aan hun trekken konden komen! Wij die als kind zorgeloos waren opgegroeid (we hadden niets anders gekend dan oorlog, bezetting en naoorlogse toestanden, maar dan wél in onze *eigen* "kleine oorlog"), wij hadden niets tegen Duitsers, ..en zeker niets tegen Duitse vrouwen! De bosrijke heuvel achter onze kazerne werd olijk de Poepberg genoemd! (een idyllisch decor zoals in de film "Lady Chatterley's lover"). Nu zoveel jaren later kunnen die Casanova's van toen er enkel nog met een zeker heimwee op terugblikken. Zoals Humphrey Bogart zich ooit liet ontvallen "The world is full of dames. All you've got to do is whistle!". Stoere *macho* taal? Jawel, maar je mag dat niet door een huidige bril bekijken. *Ach, Mensch, das waren Zeiten !* Wat hebben wij daar eigenlijk meegemaakt?? Ja, "die Mädels" waren niet afkerig van "ein Belgjoch", terwijl de "Halbstarken" uit hun buurt blijkbaar niet zo erg in de smaak vielen. En onze jongens "waren er ook niet benauwd van"!

Opvallend was dat daar een vaderfiguur ontbrak, en als die er nog was, nog slechts de schim van de man van toen, neerslachtig en uitgeblust. Wilden zij daarom liefst optrekken samen met een knappe en flinke kerel uit het kamp van de overwinnaars? (...ook al behoorde België daar nauwelijks toe, en Frankrijk eigenlijk al evenmin). Of was het slechts een bevestiging? *Or was it love??* Of *Kameradschaft*? Bij hen was dat echt niet zo duidelijk! Net als wij hadden zij als kind eveneens hun eigen "kleine oorlog" beleefd, maar voorzeker op een andere manier via een ander vervolgverhaal. Zij intrigeerden ons omdat ze *ondoorgroendelijk* waren, zo iets tussen Romy "Sisi" Schneider en Hildegarde Knef, maar zonder de zwoele zinnelijkheid van Marlene Dietrich. Wat er ook van zij, de onderbroken Belgisch-Duitse vriendschap is toen onopvallend in een *nieuwe fase* getreden. *Ja, leben und lieben wie Gott in Frankreich* (of nu *in Deutschland*?). In Vlaanderen zong men guitig "Boer Bavo kneep de katjes in het donker, hij kneep ze bij dag en bij nacht!". Ja, hoe deed hij dat toch? Zeker niet zoals die lompe Russen, want "hij kneep ze, *maar kneep ze zacht...*". *Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus!*

Ook al ging het *bei uns in der Heimat* om wat meer dan een "one night stand", toch duurde het meestal slechts "l'espace d'un été", tot "mein lieber Schatz" fataal moest afzwaaien! Toen werd allicht menig traantje geplengd! "I'm a fool to want you!", zong Billie Holiday. Tja, vrij kort nog na de oorlog was het niet zo gebruikelijk dat je met een Duits bruidje naar huis zou komen, wel integendeel! Het ouderlijk gezag was toen nog steeds niet te onderschatten! *Omgekeerd* was er nog onuitgesproken de doem van "de kienders van den Duuts" én hun "incivieke" moeder met haar verdwenen "Liebhaber"! Zouden *wij nu* die trend *omkeren*?? Via de DVT werden goedkope Duitse foto- en elektro spullen binnengesmokkeld (tot grote vreugde van heel de familie!), geen bezwaar, maar nu ook al een Duits lief binnenbrengen?? "Maor joengen toch! Wa goan de menschen daarvan peinzen? Zet gie dat Duuts joenk maor zeire uut j'n hoofd!". Mijn grootvader (als ex-verzetsman niet erg Duitsgezind) had zich nog steeds bezwaarlijk een *Fräulein* kunnen voorstellen als jongste aanwinst in de familie! Hier bij ons dacht men dat al die ex-meiden van de B.D.M. "besmet" en *sowieso* "verdacht" waren. Doch hun voorheen aanbeden Führer lag nu al lang in de prullenbak, vaak samen met "foute" familieleden. Ja, dit was een raar soort vrouwen die wij tot nu toe niet kenden, geen "seut" of pensioonaatmeisjes, maar opgegroeid in de "Bund Deutscher Mädel", en nu van het slag "je bent jong *en je wilt ook nog eens wat!*", koel en berekenend, gretig belust op een *nieuw* leven! Maar ja, je moest ze nu wel uit je hoofd *kunnen* zetten, die lieve Inge, Ulla, Renate, Ilse, Lore, Irmgard, Brigitte, Petra, Gertrud, Gisela, Liselote, of hoe ze ook noemden! Hoe was die hit toen op de radio? "...ook een soldatenhart is niet van steen!". Na al die professionele en ook "extraprofessionele" ervaringen kwam je terug als bijna een halve Duitser, *und aller Anfang ist schwer*, maar je herontdekte al vlug dat er hier *ook bij ons* nog heel wat vrouwelijk schoon in de kijker liep! Vrijwel *enkel in Duitsland* zelf kwamen "gemengde huwelijken" tot stand, met een *beroepsmilitair*. In het "Belgisch dorp" hadden zij blijkbaar een gelukkig huwelijks- en gezinsleven. Misschien hebben destijds nogal wat miliciens de kans van hun leven gemist?

Maar *ook het omgekeerde* kon wel eens gebeuren, en zelfs meer dan eens. Wij, vrijgevochten vrijgezellen, keken nogal meewarig naar die Romeo's die bijna iedere dag een liefdesbrief schreven naar hun verre Juliet in België, ... om dan bestendig hunkerend uit te kijken naar de postbedeling! Tot zij haast onvermijdelijk op een kwaai dag "de bons kregen"! Die minnaar ging dan gegarandeerd tegen de vlakke, enkel nog ertoe in staat om zich te gaan bedrinken in de kantine. Wij noemden dat LDVD (liefdesverdriet). Zeer toepasselijk was toen de *Schlager* "Liebeskummer lohnt sich nicht!" ("und schade um die Träne in der Nacht"). Maar als je de dag nadien met zo'n kluns in een pantserwagen op manoeuvre moest in het *Herzogenwald*, dan was het toch wel even uitkijken geblazen! En krijgertje spelen was tenslotte voor ons nog steeds hoofdzaak, weliswaar altijd in de misschien ijdele hoop dat het nooit iets meer dan een

Koude Oorlog zou worden (een hoop die, gek genoeg, nu nog steeds actueel blijkt te zijn ...). Een officier van de *Bundeswehr* wist die Koude Oorlog-sfeer te omschrijven als volgt : "Der Graben ist tief. Wir stehen für konträre politische und ideologische Lager. Mein Gott, wenn jemals die Rivalitäten in eine militärische Konfrontation übergehen möchten !! Und um seine privilegierte Stellung nicht zu verlieren, will die USA die Sowjet-Union immer in der Paria-Ecke festhalten. Aber diesmal in einem fest *geteilten* Deutschland, von dem deshalb *wieder* Gefahr für ganz Europa ausgeht!" (11). Ja, dat was nog wat anders dan die zeemzoete romantiek van "Drunten in der Lobau, dort hab'ich die Mädels geküsst!".

Met het *Wirtschaftswunder* begon men hier na 1960 wel heel wat anders aan te kijken tegen de Duitsers (en werd het zelfs allengs een *opkijken naar* !). Van hun kant werden de *Fräulein* "afstandelijker" tegenover militairen van de bezettingstroepen (intussen NATO *Streitkräfte* geworden) en meer gericht op leeftijdsgenoten uit eigen midden, waarbij dat oorlogsverleden nauwelijks nog een rol speelde. Terug naar "normale" toestanden ! Al die vreemde militairen vormden dan enkel nog "enclaves", in hun kazernes en in hun "Siedlungen", dus zo ongeveer zoals de Russen in de DDR. Hun verdere aanwezigheid werd eigenlijk een *anachronisme*, alleen nog verantwoord wegens de Koude Oorlog, de dreiging van het kernwapen, voorts de "atoomparaplu" samen met de dekkingstroepen van de NATO , en ten slotte de oprichting van de Berlijnse Muur na het hermetisch afsluiten via het IJzeren Gordijn. De toestand bleef dus "ernstig" en onze soldaten werden verder continu getraind in het kader van de "Voorwaartse Strategie". Dankzij die harde opleiding (vooral van elitegevechtseenheden) - ... en spijts het chronisch ontbreken van moderne uitrusting - bleef ons leger paraat en tevens een uitblinker in ieder NATO manoeuvre. Maar die ongewone naoorlogse sfeer van toen verdween, om nu allengs plaats te maken voor *die neue Sachlichkeit*, ... ook qua "amoureuze verhoudingen" (vermoedelijk nog slechts sporadisch). Maar, al bij al, het was mooi geweest! *Das gibt nur einmal, das kommt nicht wieder, das möchte das Schönste im Leben sein ...*

In de Amerikaanse zone zagen wij dat nogal wat G.I.'s moeiteloos met een "German bride" teruggingen "back to the States". Blijkbaar lagen de gevoeligheden daar helemaal anders! Zij waren ook duidelijk erg opgetogen over het soort vrouwen dat zij daar "in fucking Germany" aantreffen, wel heel iets anders dan "the all American girl" die hun zorgzame ouders voor hen in petto hadden, klaargestoomd voor "the American way of life". *Anyway, who cares ?* Volledigheidshalve moet hierbij aangestipt worden dat die "German bride" wel eens van niet-Duitse oorsprong was, want West-Duitsland was een echte *melting pot society* geworden van allerlei "aangespoelden" (en sedertdien gaat dat nog steeds door, tot toenemend ongenoegen van de niet meer zo talrijke "autochtonen"). Ja, "der Adolf" heeft nogal wat ontketend!

Tijdens mijn legerdienst leerde ik één van die "Ost-Heimkehrer" kennen, een klusjesman van ons Duits hulppersoneel. Hij had nog slechts één arm, niet door de oorlog maar ingevolge een "arbeidsongeval" in Siberië. Zijn verhaal was een huiveringwekkend relaas van wreedheden, maar ook van een taaie wil tot overleven. Hij zat bestendig "in het getouw" al sedert 1939 (inval in Polen) tot zijn "Entlassung" in 1955, *in totaal 16 jaren* "Krieg und Nachkrieg"!! (als ik dat vergeleek met de *achttiendaagse veldtocht* van mijn vader in 1940, gevolgd door een vrij korte krijgsgevangenschap ...). Voor hem was de oorlogsroman "Das geduldige Fleisch" van W. Heinrich een ontdekking en ergens een spiegelbeeld. Inderdaad, *het vlees is geduldig!* Als wij naar een "Kneipe" gingen en hij weer eens zwaarmoedig was, dan dronk hij gretig "zwei (oder mehr) Biere mit Schnaps", ogenschijnlijk "ein kleines Vergnügen" ... dat hij wel jarenlang, bijna een eeuwigheid, had moeten missen! Ook al was ik zelf niet zwaarmoedig, toch kon ik er af en toe ook eens "zwei oder mehr" gebruiken. "Bier her, oder ich fall um !"

Nemmersdorf, een tweesnijdend zwaard ...

De vermelde “vaak afschuwelijke wreedheden” vonden op 21 oktober 1944 een waanzinnig *dieptepunt* in het Oostpruisische Nemmersdorf. Zonder details en sensatiezucht, moet - om historische redenen - dit geval *apart* vermeld worden wegens de *enorme impact* zowel op het moreel en de wil tot “stehen bleiben” van de troepen, als op de bereidheid van het thuisfront “um durch zu halten”. Of *waarom* die oorlog *nog zoveel langer* heeft aangesleept! Er werd beweerd dat deze slachting het werk was van een KGB eenheid van beroepsmoordenaars (zoals voordien bij de massamoord op Poolse officieren in Katyn). Maar de KGB was nooit operationeel aan het front, doch wel een heel eind erachter (zoals aan Duitse zijde de Gestapo, de SD en de *Einsatzgruppen*). Hoe dan ook, om voor dat inferno van “homo homini lupus” - *horresco referens* - een *psychologische* (of psychiatrische?) verklaring te vinden, moet je te rade gaan bij Freud, die stelt dat mensen lijden aan *inherente* conflicten die nooit verdwijnen, en sterke verlangens hebben *die ze zelf afkeuren, als een dier dat verdeeld is in zichzelf...* In *historisch* opzicht moet dat ons eraan herinneren, dat je met de Russen geen zoete broodjes kunt bakken. Rusland is steeds een *autocratie* geweest, geleid door één man, of dat de Tsaar was, Stalin of nu Putin. Maar in zo'n autocratisch systeem (onvermijdelijk *tevens een echte bureaucratie!*) wordt het pas écht gevaarlijk ...en soms waanzinnig, als die *bureaucratische* lagen en geledingen vrij snel verdwijnen en/of worden uitgeschakeld, wat het geval was onder Stalin (... en thans weerom onder Putin). *Dát gevaar* wordt in het Westen vaak onderschat!

Stalin wilde overal angst en paniek zaaien, vooral bij de bevolking, maar propagandaminister Goebbels zag hierin onmiddellijk “gefundenes Fressen” om zijn propagandamachine *nu ten volle* te keren tegen het snel oprukkend “rode gevaar”. Dat is nu precies het vreemde van die lugubere zaak : elke strijdende partij wou dit *op zijn manier* propagandistisch *maximaal* uitbuiten! In zekere zin en in zekere mate bereikten zij elk hun eigen doel. Maar voor Hitler was die paniekzaaijerij van ondergeschikt belang, ... want er was reeds genoeg paniek, ook zonder Nemmersdorf. Sedert Stalingrad in 1943 had hij trouwens zijn geloof in het Duitse volk verloren (hij was “teleurgesteld”!) en meteen ook in het Duitse leger, maar hij had dat leger nog wat nodig *om tijd te kunnen winnen* met het oog op de productie van zijn fameuze “wonderwapens” (en dat was geen fabeltje, gelet op het lanceren van de V2-raket en de Messerschmitt-straaljager, voor die tijd zeer geavanceerde en gesofistikeerde wapens, ...die, indien de oorlog nog langer had aangesleept, hieraan nog een heel andere wending hadden kunnen geven!). Dat leger moest dus nog een tijdje kunnen standhouden. Nemmersdorf werd “zum Symbol für diese frühen Gräuel der Roten Armee” en een middel “um die deutsche Kampfentschlossenheit zu stärken” en “um jeden Preis im Osten weiterzukämpfen”. Ook “im Klima schwankender Moral” was het voor die bevolking lang niet slecht, nu eens erg brutaal geconfronteerd te worden met deze “bestialischer Mordterror”. Aanvankelijk mocht het volk niet vernemen dat het *Herrenvolk* overal harde klappen moest incasseren. Maar in die laatste oorlogsmaanden werd de aanpak volledig veranderd. *Grimmige vastberadenheid*, spijs alle leed en tegenslag, *dát* was nu de boodschap! Door de “Propagandastaffel” werd er dan ook gefotografeerd en gefilmd alsof het voor een griezelfilm was! Ja, Nemmersdorf was een tweesnijdend zwaard! Om evidente redenen - hoe “illustratief” ook - wordt hier over deze horror geen foto afgedrukt. Vermeldenswaard is ook dat de Russen, nadat zij dit dorp hadden veroverd en er een orgie van geweld hadden aangericht, zich al 's anderendaags vermoedelijk *opzettelijk* terugtrokken, allicht opdat de Duitsers die gruwel *zouden kunnen aanschouwen!* Het is het enige dorp waar dit gebeurde, want over heel het front waren zij gestadig in opmars, en dat zou niet meer veranderen. In oorlogstijd neemt de “raison d'Etat” soms rare sprongen!

Een Duitse collega liet ooit nogal ironisch opmerken dat het hem was opgevallen dat tijdens het "war criminals" proces in Nürnberg in 1946, geen enkele Rus mee moest aanschuiven in de beklaagdenbank ... terwijl anderzijds wél een Rus mee mocht plaats nemen als rechter in de rechtbank! Wat moet je dan hierop antwoorden? Een lastige vraag, die allicht evengoed door een Pool had kunnen gesteld worden (quid Katyn ??). Het enige dat ik hierop direct wist te repliceren, was een verwijzing naar het Bijbelse spreekwoord "Wie het zwaard trekt, zal erdoor vergaan!". Of was er soms nog een ander antwoord? *Credo quia absurdum ...*

Het kaf van het koren scheiden ?

Uit gemakzucht en onwetendheid (doch ook door de massale toevloed van krijgsgevangenen) hebben de geallieerden (doch niet de Russen!) in 1944/45 een fatale fout gemaakt door SS-ers (ofschoon behorend tot een *misdadige organisatie*) niet af te zonderen in *aparte* kampen. Zo konden fanatici in de POW-kampen *intern* een greep naar de macht doen, door terreur en moord via "Femgerichte", een erg duistere zaak die historici niet hebben onderzocht, maar die gelijkenissen vertoont met toestanden in gevangenissen. Paradoxaal vervielen de geallieerden hiermede van het ene uiterste in het andere, want aanvankelijk was er (ook in België!) reeds sedert 1939 een ware *heksenjacht* ontketend naar een "vijfde colonne". In de USA verviel dat in 1942 zelfs in het compleet "interneren" van een allicht onschuldige bevolkingsgroep, de Amerikanen van Japanse herkomst (...doch werd er ooit een Amerikaan van *Duitse* herkomst geïnterneerd?). In Engeland werd rudimentair het kaf van het koren gescheiden via het snel en willekeurig oppakken van "foreign residents" en "verdachte" vluchtelingen uit bezet Europa (geïnterneerd op het eiland Man, ...waar van die kampen geen enkel spoor nog overgebleven is). Veel later was er tijdens de Koude Oorlog een goed uitgekende "schifting" onder DP's (*displaced persons*), "Volksvertriebenen" en "Republik-Flüchtlinge" uit de D.D.R. Dit was aanvankelijk grotendeels in handen van de Amerikaanse contraspionage (de latere CIA), die terecht beducht was voor communistische infiltratie in het Westen. Maar zij kenden weinig of geen Duits, terwijl hun medewerkers van de *Organisation Gehlen* (voorheen *Abwehr-Ost*) Russisch kenden maar onvoldoende Engels. Al wie geen Duitser was, maar vlot Duits én Engels kende én zeer goed op de hoogte was van typisch Duitse toestanden, kreeg *undercover* een "liaison"-functie in dit opsporingssysteem. Die activiteiten waren al even geheim en verborgen als het *Stay behind* - netwerk (in geval van een Russische invasie, zoals nu in Oekraïne). *Ja, Mensch, das waren Zeiten !* Dit was wel één van de meest boeiende aspecten van "the dark side" van de Koude Oorlog! (...en, vreemd genoeg, nu nog steeds actueel !)

Maar niets van dit alles in de krijgsgevangenkampen, tenzij sporadisch het eerder toevallig "ontdekken" van een opgespoorde oorlogsmisdadiger. De kampcommandanten bemoeiden zich nauwelijks met de interne gang van zaken en waren al blij dat de "Gründlichkeit" ervoor zorgde dat alles naar wens verliep, d.i. geen moeilijkheden, geen incidenten, geen relletjes. Dat er al eens een "verdacht overlijden", een "onverklaarbare zelfmoord" of een "vreemd ongeval" moest vastgesteld worden, ja, waar gebeurt zo iets niet? Onvermijdelijk kwamen de "Heimkehrer" (talrijk uit West-Europa en Amerika ...maar niet uit Rusland!) nadien terug in een *totaal anders* geworden maatschappij, ...doch zelf nog ongelouterd en veelal nog steeds doordrongen van de oude tijdsgeest. Zij werden brutaal geconfronteerd met een "Heimat" die genoeg had van nazi's, waaraan men niet meer wilde herinnerd worden, een rotzooi die men *zo vlug mogelijk* wilde vergeten! Zij voelden dat zij in die nieuwe samenhang nauwelijks nog pasten en hadden dan ook vaak aanpassingsproblemen in een erg duale "niet-samenleving" waarin interne spanningen soms hoog oplaaiden, maar die *extern* veelal netjes en "anständig" werden toegedekt onder een gemeenschappelijke vernislaag van "wir haben es nie gewusst".

Die bewogen tijd werd een *voedingsbodem* voor het ontstaan van een nieuwe generatie van “Nachkriegsautoren”, nog steeds grote namen: Siegfried Lenz, Hans Enzensberger, Günter Grass, Walter Kempowski, Martin Walser, Heinrich Böll en Christa Wolf. Zij vertelden “vom Leben unter den Nazis und in der Nachkriegszeit, von Flucht und Vertreibung, von Schuld und Verdrängung”. In een interview in 2003 zei Siegfried Lenz (1926-2014) “Alles was du als dein Heimat oder dein Eigentum betrachtetest, kann dir aus der Hand geschlagen werden. In der Literatur aber *war es wieder zu gewinnen*” (12). En wie schrijft, die blijft.

Besluit

Het naziregime was een monster met een vervaarlijke kop in Duitsland ...en een wijdvertakte stekelstaart *in de bezette gebieden*. Voor de historicus vormen *alle* elementen, *hoe dispaaraat ook*, also slechts *één geheel*, stukken van *dezelfde* puzzel. Precies daarom is het lonend om een kijkje te nemen tot in “het hol van de leeuw”, ginds “drüben”, zelfs als men zich toespitst op lokale geschiedenis en op het dagelijks leven tijdens de bezetting. Want het is duidelijk dat men vanuit die optiek de lijn kan doortrekken naar de “Oostendse” Duitsers (zie voorgaand hoofdstuk) en daarna *logischerwijze* naar de Duitsers *in Duitsland zelf*, een werkwijze die wel nog steeds zo ongewoon en ongebruikelijk is, dat ik zelf erover verbaasd ben ...en niet ertoe zou zijn overgegaan indien men mij hierop niet attent had gemaakt. Wij zijn immers zodanig ertoe geneigd om alles te “compartimenteren” en in een hokje te stoppen, dat wij weinig of niet ertoe bereid zijn om het geheel *in al zijn aspecten* te bekijken door *ruimere verbanden* te leggen. Dát is en blijft een uitdaging voor de historicus, ook voor de *lokale* historicus. Een moeilijke en misschien ondankbare uitdaging, maar beslist de moeite waard!

Over dit dagelijks leven destijds “aan de andere kant” kunnen zeker nog een aantal andere aspecten nader onderzocht worden, met allicht nog andere verrassende conclusies. Maar in het bestek van deze studie moge dit volstaan, indien also het doel is bereikt : het aangeven van de *interne samenhang* van diverse en (in tijd en ruimte) soms zeer uiteenlopende evoluties die kenmerkend waren voor dit zeer ongewoon tijdperk uit onze recente geschiedenis, een tijd die onderhuids kennelijk nog steeds nazindert tot vandaag.

(wordt vervolgd)

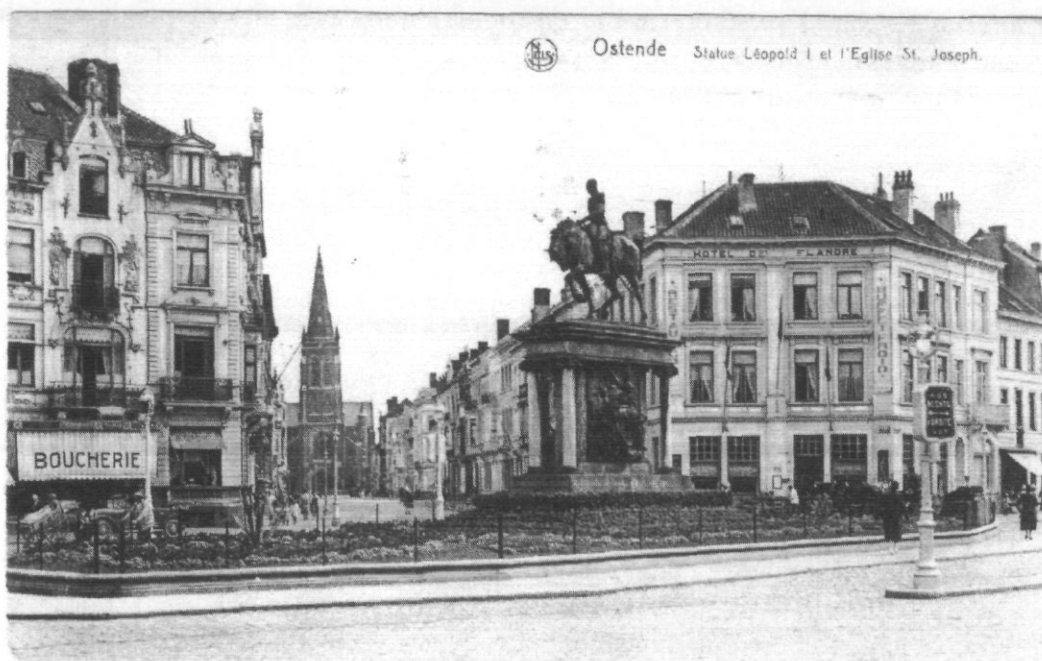
ILLUSTRATIES : komen uit propagandamagazine “Signal” en uit eigen collectie

VERTALING :

- (1) “Gedurende de eerste vier oorlogsjaren, toen in Groot-Britannië twee en een kwart miljoen vrouwen ingeschakeld waren in de oorlogsindustrie, waren in Duitsland slechts 182.000 vrouwen tewerkgesteld in gelijkaardige jobs.”
- (2) “De Führer verloor zijn overtuigingskracht”.
- (3) “De jongste decennia kenden een diepgaande ommekeer. Vrouwen en mannen groeien totaal anders. Die nieuwe man/vrouw-relatie is er alom en is zwaar politiek geladen.”
- (4) “Onze muren storten in, maar onze harten niet”.
- (5) “Wie andere volkeren in angst en ellende en zelfs in de dood drijft, moet niet verwonderd zijn wanneer het noodlot ook voor het eigen leven een vreselijk slot in petto houdt.”
- (6) “Wat een teken van tegenspraak! Hier het zielig wrak van een zwaar belaste natie, ginds generaals en admiraals die bijna overal ter wereld, zelfs tot in de Atlantische

Oceaan, in de aanval waren. Maar het waren vreselijke nachtmerries die de heimat overvielen.”

- (7) “Duitsland was een dodenrijk geworden, met in het Oosten massaterechtstellingen en massagraven, met foto’s, niet in tijdschriften maar genomen door onze soldaten aan het front. Ook bij ons werden mensen vermoord, soms omdat men hun baantje, hun huis of hun vrouw op het oog had. Uiteindelijk leven doden nog steeds in onvrede onder ons.”
- (8) “Vrouwen waren Duitslands redding, ook nog na de oorlog, maar dan als puinruimers”.
- (9) “En daarom zijn onze vrouwen het sterkere geslacht. En daarom kiezen moderne vrouwen nu zelf een partner, vaak zelfs een andere vrouw!”
- (10) “Dat was veel meer dan een horde van geschifte barbaren in een verslagen Duitsland. Duidelijk was dit planmatig een nihilistische terreur, aangedreven door een politiek die nergens steun zocht of sympathie. Wat daar gebeurd is, was een overtreding van de Conventies van Genève en Den Haag. Daar ontstond de huidige bedreiging, geplande barbaarsheid, nu overal in de wereld waar een politieke agenda meedogenloos moet dienstig zijn voor verdere veroveringen in een eindeloze strijd!”
- (11) “Tussen ons gaapt een kloof. We staan in tegengestelde politieke en ideologische kampen. Stel je voor dat die wedijver ooit zou overgaan in een militaire confrontatie!! En om hun bevoorrechte positie niet te verliezen, zullen de USA de Sovjet-Unie steeds in het verdomhoekje houden, maar dan wel via een opgedeeld Duitsland dat hierdoor gans Europa opnieuw gevaar oplevert!”
- (12) “Zij vertelden van het leven onder de nazi’s en in de naoorlogse tijd, van vlucht en verdrijving, van schuld en verdringing. Al wat je ziet als vaderlandse grond of als je eigendom, kan je ontnomen worden. Maar via de literatuur kan je het terugkrijgen”.

De (om technische redenen) ontbrekende foto bij “Naklank van “Bei uns in Ostende” (prentkaart 1929): “Hôtel de Flandre” (Leopold I-plein)

Augustus 1944: Gauleiter Koch (Oost-Pruisen) inspecteert de voedselvoorziening

September 1944: "Einsatz" van vrouwen en bejaarden voor "Verteidigungsgraben"

Oktober 1944: jong en oud, HJ en ook de "Volkssturm" in actie

1947: Hildegarde Knef, het droombeeld van de naoorlogse "Fräulein"